

Eerste encycliek Benedictus XVI looft het vrijwilligerswerk

Erik De Smet

De eerste encycliek van de nieuwe paus was al maanden geleden aangekondigd, maar vertaalproblemen vertraagden de uitgave. Nieuw is dat Benedictus XVI vooraf al wat van de inhoud prijs gaf. *Deus caritas est* heeft het over Gods liefde en naastenliefde. De paus behandelt ook het vraagstuk hoe deze kunnen concreet gemaakt worden. Wij schetsen voor u graag de grote lijnen van het document.

Leve de liefde

BENEDICTUS XVI is een leraar. De Duitse bisschop van Rome lijkt gehecht aan een imago als catechist. Waaruit we dat afleiden? Zijn lange en wat taai homilie tijdens de slotviering van de Wereldjongerendagen, bijvoorbeeld. De Franse krant *La Croix* merkt op dat deze paus vaak de mijter opzet, zich dus graag als bisschop, als 'eerste' geloofsleraar, toont.

Meteen is duidelijk waarom deze paus in zijn eerste encycliek ervoor kiest een fundamenteel geloofspunt aan te snijden, namelijk de liefde, en dit aan te bieden als de hoeksteen van het geloof. De titel van de encycliek, *Deus caritas est*, is overigens een citaat uit de eerste brief van Johannes. „God is liefde: wie in de liefde woont, woont in God en God is met hem.” In een wereld die haat en geweld almaar vaker met God associeert, wil Benedictus XVI wijzen op Gods liefde.

De encycliek is tweedelig: een theologische reflectie op de liefde, gevolgd door een uiteenzetting over de taak van de Kerk op het vlak van de caritas. Beide delen moeten samen gelezen worden, omdat de caritatieve activiteiten van de Kerk behoren tot haar wezen.

Belang van eros

Het woord 'liefde' wordt volgens de paus vandaag gretig gebruikt met een veeleer sentimentele ondertoon. Benedictus XVI maakt liever een onderscheid tussen twee soorten liefde: eros (de persoonlijke liefde voor elkaar) en agape (naastenliefde, die een religieuze ondertoon heeft). Opvallend is dat hij zijn reflectie over de liefde aanvangt met de 'eros'. Gods eros is niet enkel een kosmische kracht, het is de liefde die de mens schept en die zich naar de mens buigt om hem - zoals de barmhartige Samaritaan - te helpen.

Als volleerd catechist wijst de paus ons erop dat niemand God ooit zag, maar dat God daarom niet onzichtbaar blijft. In Jezus kunnen we de Vader zien. Het eerste deel van de encycliek besluit met een beschouwing van de paus over de liefde voor de naaste, van

uit het Bijbelse perspectief, vanuit de persoon van Christus. „Alleen de dienst voor de naaste opent mijn ogen voor wat God voor mij doet en op welke manier Hij mij graag ziet. (...) Gods liefde en naastenliefde zijn onscheidbaar, het is één gebod”, aldus de encycliek.

Deel twee is concreet: „De naastenliefde is vóór alles een taak van iedere gelovige, maar ze is ook een taak van de kerkgemeenschap, en dat op twee niveaus: de plaatselijke gemeenschap en de universele Kerk.” De kerkgemeenschap heeft dan ook van oudsher een drievoudige liefdestaak: verkondigen, viëren, dienen.

Dat laatste is niet beperkt tot de eigen familie of groep, stipt Benedictus XVI aan: „De caritas (agape) moet de grenzen van de Kerk overschrijden. De parabel van de barmhartige Samaritaan wijst op de universaliteit van de liefde die zich richt naar eenieder die noodlijdend is, en die we soms toevallig tegen komen.” Tegelijk moet de Kerk ervoor zorgen dat geen van haar leden moet lijden.

Ongetwijfeld het interessantste deel van de encycliek is de passage over de relatie tussen de caritas

en de gerechtigheid. Vanaf de negentiende eeuw rees tegenstand tegen een louter caritatieve Kerk. Het idee groeide dat armen geen nood hebben aan giften, maar aan gerechtigheid, aan een rechtvaardige samenleving. Het marxisme speelde in deze ontwikkeling een grote rol, ook onder christenen. „In de argumentatie zit zeker en vast een waarheid,” aldus de paus, „maar ze loopt ook het risico op een dwaalweg te verzeilen.”

Onafhankelijk

De paus wil, zonder onrecht te doen aan de beweging in de Kerk die ijvert voor meer rechtvaardigheid, een noodzakelijk onderscheid maken tussen caritas en werken aan een rechtvaardige samenleving. (Hierbij haalt Benedictus XVI opvallend alle grote sociale encyclieken van zijn voorgangers aan, waaronder *Populorum progressio*.)

Naastenliefde en sociaal-politieke inzet zijn verbonden met elkaar, maar toch onderscheiden. We citeren: „De Kerk kan en mag niet zelf de politieke strijd aan-

gaan voor een meer rechtvaardige samenleving. Ze mag immers niet de rol van de staat overnemen.”

Tegelijk mag de Kerk in deze strijd, zegt de paus, niet aan de zijlijn blijven staan. „Ze heeft haar eigen rol te spelen, door gedegen argumentatie en door het loswaken van spirituele energie. Een rechtvaardige samenleving moet evenwel het resultaat zijn van politiek werk.” Zelfs in een volmaakt rechtvaardige samenleving blijft behoefte bestaan aan werken van naastenliefde.

Daarop benadrukt de paus het belang van caritatieve organisaties in de Kerk. Deze moeten echter onafhankelijk blijven ten opzichte van politieke partijen en stromingen. Ook mogen ze zich niet laten verleiden tot 'zieltjeswinnery'. Heel persoonlijk - zelden gezien in een encycliek - dankt Benedictus XVI ten slotte de ontelbare vrijwilligers in zo vele organisaties. Hun engagement is, zeker voor jongeren, een school in zelfgave. De paus roept hen op zich niet zozeer door ideologie, als wel door het geloof te laten inspireren.

Encyclieken

Rerum novarum, Pacem in terris, Humanae vitae... Menig katholiek die moeiteloos titels van encyclieken kan opsommen, maar hoe vaak ontmoet je iemand die daadwerkelijk zo'n document heeft gelezen? Een encycliek is een rondschrijven van de paus over één onderwerp, waardoor hij de katholieke leer in ruimere zin wil verfijnen. Encyclieken worden genoemd naar de eerste woorden in het Latijnse origineel. Sommige van deze pauselijke teksten veranderden wel degelijk een en ander in de Kerk.

Helaas blijken encyclieken meestal geen makkelijke lectuur. Ook in de nieuwste wemelt het van Bijbelcitaten en voetnoten, van verwijzingen naar kerkvaders en naar andere encyclieken. Zelfs filosofen haalt de geleerde Duitse paus aan. En toch kan de lezing best meevallen. Tijdens een gedachtensiviering voor de overleden Joannes-Paulus II lasen we voor uit zijn encyclieken, en velen vonden deze woorden verrassend en betekenisvol.

Joannes-Paulus II publiceerde veertien encyclieken, waarin je onduidelijk zijn eigen hand kunt herkennen. Zo eindigde haast elke encycliek van de afdruipende paus met een hoofdstuk over Maria.

Benedictus XVI zou zijn eerste encycliek grotendeels vorige zomer hebben geschreven, tijdens zijn vakantie in de Alpen. En wel in zijn moedertaal. De hand van de Duitse paus bemerk je al aan het eerste citaat. Dat werd geplukt uit het werk van de Duitse filosoof Friedrich Nietzsche, de man die God dood verklaarde en de christelijke naastenliefde bestempelde als het meest verschrikkelijke wat de mensheid overkwam.

De paus leverde zelf commentaar bij zijn eerste encycliek tijdens een bijeenkomst van de pauselijke raad *Cor unum*, de Vaticaanse koepel van caritatieve organisaties. Ongetwijfeld speelde dit orgaan een rol in de geboorte van *Deus caritas est*.

De encycliek werd over het algemeen goed ontvangen. Denis Viénot, voorzitter van Caritas International, begroette het document „als een sterke oproep aan de christenen om zich maatschappelijk te engageren”. De kerkkritische theoloog Hans Küng vond in de encycliek dan weer heel wat terrechte commentaar over liefde en inzet, betreunde echter het ontbreken van concrete gevolgen voor de organisatie van de Kerk.

'Deus caritas est', geschreven tijdens de pauselijke vakantie in de Alpen? © Belga